

סדר יום לממשלה החדשה

שי פלדמן

המזרח, בין יהודים לערבים, ובין הנהנים מפירות הכלכלה הגלובלית לבין אלה הנמצאים מחוץ למעגל הזה – נראים גדולים עתה יותר מבעבר. אולם, דווקא החשש מפני קרע מוחלט, יכול להוביל לניסיון לאחות את השסעים האלה במסגרת הסכמה לאומית חדשה. ממשלת אחדות לאומית אינה הכלי המתאים ליצירתה של ההסכמה הזאת, אך ייתכן, שלפרק-זמן כלשהו היא תביא להפוגה בעימותים הפנימיים, שתאפשר לגורמי החברה האזרחית בישראל לנסות ליצור הסכמה כזאת.

גרסה קודמת של מאמר זה הוגשה כנייר עבודה לקברניטי המדינה במחצית חודש מארס 2001. מאמר זה הינו פרי דיונים, שנערכו במרכז יפה, ומשקף מגוון הערכות, דעות והמלצות, שהושמעו בהם. עם זאת, כיוון שבדיונים נשמעו גם הערכות והמלצות, שלא הוכללו במסמך הזה, אין הוא מחייב אלא את החתום עליו.

במאמר זה יתוארו האתגרים, שבפניהם תעמוד הממשלה החדשה, בראשותו של אריאל שרון, ויידונו הצעדים, הנדרשים לנוכח האתגרים האלה. הממשלה הזאת מתחילה את דרכה בנקודת משבר קשה, המאופיינת במבוכה רבה באשר להמשך דרכה של ישראל בתחום המדיני-אסטרטגי, ובתחושת העדר ביטחון אישי. הפיחות שחל בשנים האחרונות במעמדה של ההנהגה המדינית בעיני הציבור בישראל, בד-בבד עם עליית כוחם של אמצעי התקשורת, המגבירים את ההשפעה הפסיכולוגית של האירועים הקשים, שהתרחשו בחודשים האחרונים, מעצימים את תחושות המבוכה והחרדה האישית בקרב אזרחי המדינה.

להתפתחויות האלה נוספת העובדה, שהחברה הישראלית סובלת משסעים עמוקים, העלולים להחליש את חוסנה ועמידותה בפני האתגרים החיצוניים העומדים בפניה. השסעים האלה – בין חילונים לחרדים, בין אשכנזים לבני עדות

בגיליון זה:

סדר יום כלכלי לממשלה החדשה

אמרי טוב

התכנית להגנה נגד טילים (NMD):
האם יש מסר למזרח-התיכון?

אמילי לנדאו

נשק אל-הרג: ההלכה, המעשה
ומה שביניהם

רועי בן-חורין

בתחילת הגיליון מציג ראש המרכז, פרופ' שי פלדמן, סדר יום מדיני לממשלת האחדות החדשה. הוא מתאר את האתגרים שבפניהם תעמוד ממשלה זו בראשותו של אריאל שרון ומציג את הצעדים הנדרשים לנוכח האתגרים האלה. המחבר מתייחס לאפשרויות השונות העומדות בפני הממשלה, באשר למדיניות שעליה לנקוט, הן בנושא המלחמה בטרור והן בכל הקשור לחידוש המשא ומתן עם הפלסטינים ויעדיו. בהמשך נבחנות מערכות היחסים של ישראל עם מצרים וירדן ומוצגות הדרכים השונות לטיפול הראוי באיומים בגבול הצפון. פלדמן מתאר את מרכיביה של חבילת המענים, שעל ישראל לפתח כנגד האיום הטמון בהצטיידות מדינות האזור בטיילים בליסטיים ובאמצעי-לחימה לא-קוננונציונליים ובהמשך הוא בוחן את מערכות היחסים של ישראל עם ארצות הברית, הקהילה האירופית ורוסיה. בסיכום מוצגים עיקרי המדיניות הנדרשת לעת הזו – מהלכים, שתכליתם ייצוב הזירה הישראלית-פלסטינית; שיפור מצבם של ערביי ישראל; מניעת הידרדרות בגבול הצפון; תיאום עם ארצות-הברית באשר לצמצום האיומים האסטרטגיים הנשקפים לישראל מעיראק

ומאיראן וכן הידוק שיתוף-הפעולה הביטחוני עם ארצות-הברית תוך הימנעות מניסיון לקבעם במסגרת ברית פורמלית. מאמרו של אמרי טוב מציג סדר יום כלכלי לממשלה החדשה. המחבר מסביר, כי המציאות הכלכלית והביטחונית, שירשה הממשלה החדשה, מחייבת אותה לנקוט כמה דרכי פעולה: להאט את קצב הירידה בגירעון בתקציב המדינה תוך המשך ההפחתה המבוקרת של שערי הריבית; להגדיר סל של יעדים חברתיים ולוח-זמנים למימושם; להקים גוף להערכה כוללת, שיעסוק בנקודות המגע שבין הכלכלה, החברה והביטחון וימליץ על מדיניות הרואה לטווח ארוך יותר משנת תקציב מסוימת; להגדיל את ההקצאה לביטחון על-פי צרכי הביטחון המשתנים; להגביר את שיתוף הפעולה עם ארצות-הברית ולשמור על היקף הסיוע האמריקני.

אמילי לנדאו בוחנת את ההשלכות של הודעת הנשיא בוש, כי התכנית להגנה לאומית נגד טילים (NMD – National Missile Defense) נמצאת במקום גבוה בסדר היום של הממשל החדש. המחברת מציגה הן את

ההשלכות הבינלאומיות והן את אלה האזוריות של תפישה זו ומסבירה את טענתה, כי עמדתו זו של הממשל החדש עלולה להתפרש כזניחת המסלול של השיחות לבקרת נשק. המחברת מסבירה, כי במזרח תיכון רב-גרעיני לא יהיה מנוס מדין בסוגיות השונות של מרוץ חימוש לא קוננונציונלי ולכן יהיה זה אינטרס ישראלי, כי השיחות לבקרת נשק ישמשו אמצעי מקובל ולגיטימי במערכת הבינלאומית ולא יידחו דווקא על-ידי תכנית, שארצות-הברית יוזמת ושעיקרה הוא עיסוק ביכולות.

רועי בן חורין פותח במאמרו צוהר לנושא שלא נדון בישראל באופן נרחב – ההיבטים השונים של פיתוח, שימוש וסחר בנשק אל הרג. בן חורין מסביר את יתרונותיו של נשק אל הרג בהקשר הישראלי-פלסטיני תוך הצבעה על ההקשרים המשפטיים והתקשורתיים של סוגייה זאת. הוא בוחן את ההשלכות הנגזרות משימוש בנשק זה על אופן טיפולם של צה"ל ושל המשטרה בהפגנות אלימות. בן חורין מציג את עיקרי התפישה של נשק אל הרג כפי שגובשה בארצות-הברית וכן מביא טבלה המפרטת את הפיתוחים שנעשו בתחום זה.

עדכן אסטרטגי

כרך 4, גיליון מס' 2 אפריל 2001

הרבעון **עדכן אסטרטגי** מיועד להעשיר ולהפרות את הדיון הציבורי בנושאים העומדים, או אמורים לעמוד, על סדר היום הביטחוני של ישראל והמזרח-התיכון.

המאמרים המופיעים בעדכן נכתבים על-ידי חוקרי המרכז ואורחיו, ומבוססים על מחקרים שנעשו במרכז. המאמרים מאופיינים בהיותם מכווני מדיניות. הדעות המובעות בהם הן של המחבר לבדו.

© כל הזכויות שמורות 0793-8950 ISSN

עורך ראשי:
שי פלדמן

מנהל המערכת:
משה גרונדמן

עיצוב גרפי:
מיכל סמו

חברי המערכת:
שי פלדמן
שלמה ברום
אברהם בן-צבי
הירש גודמן
משה גרונדמן
מרק הלר
ענת קורץ
אפרים קם

עדכן אסטרטגי יוצא לאור על-ידי

מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב, תל אביב 69978
טל' 03-6409926 פקס' 03-6422404 E-mail: jcss2@post.tau.ac.il

עדכן אסטרטגי מתפרסם בעברית ובאנגלית

ותוכנו המלא מוצג באתר האינטרנט של המרכז.

כתובת האתר: <http://www.tau.ac.il/jcss/quarterly.html>

סדר יום לממשלה החדשה – המשך

ישראל והפלסטינים

סיום מעשי האלימות מצד הפלסטינים חיוני לא רק לשם שיקום הביטחון האישי – בייחוד זה של אזרחי ישראל – אלא גם כמפתח לשיפור יחסי השלום בין ישראל ומדינות ערב, בהן מדינות שעמן יש לישראל יחסי שלום פורמליים – מצרים וירדן – ומדינות שעמן החלה ישראל לטוות מערכת יחסים בלתי רשמית – בעיקר במפרץ הפרסי ובמגרב.

על ישראל לפעול לסיום האלימות הפלסטינית מתוך הכרה בכך, שהמשימה אינה קלה, ומחייבת אורך רוח וגישה המאזנת בין שיקולים רבים, שבין חלק מהם קיימים ניגודים. עליה להמשיך ולהפעיל לחצים על הרשות הפלסטינית, בעיקר בתחום הכלכלי, באופן שיבהיר לה את המחיר הכרוך בהמשך האלימות. בד בבד יש לגלות אמצעי לחץ חדשים, שיפגעו בעיקר ברשות הפלסטינית, תוך צמצום הסבל הנגרם לאוכלוסייה בשטחים. פעילותה של ישראל צריכה להתבסס על ההכרה, כי על אף הקשיים שמעוררת האלימות הפלסטינית במישורים הפיזי, הכלכלי והפסיכולוגי, פגיעתה רבה יותר באוכלוסייה הפלסטינית, שכושר עמידתה אינו בלתי-מוגבל.

את אמצעי הלחץ האלה יש להפעיל בסבלנות רבה ובמינון שלא יביא לתוצאות השליליות הבאות:

א. שחיקת מרותה של הרשות על האוכלוסייה בשטחים. המגבלה המוטלת על הפעילות נובעת מההערכה, שהתמוטטות הרשות תגרום לאנרכיה, אשר הקשיים הכרוכים בהתמודדות עימה יהיו אף רבים מאלה הכרוכים באתגר שמציבה האלימות הפלסטינית ברמתה הנוכחית;

ב. התערבות גורמים בין-לאומיים. הגורמים האלה יתערבו באזורנו אם סבל האוכלוסייה

הפלסטינית יגבר באופן דרמטי, וישתקף ככזה בתקשורת הבין-לאומית;

ג. ערעור יציבותה של ירדן. יציבותה של ירדן הינה נכס אסטרטגי לישראל וערעורה יסכן את ביטחונה הבסיסי של ישראל. לפיכך, על ישראל להימנע ממהלכים, שיביאו ללחצים דמוגרפיים בלתי-נסבלים מצד הפלסטינים על המרקם החברתי-פוליטי העדין בירדן.

ד. הסלמת האלימות בשטחים לכלל סכסוך אזורי. הסלמה כזאת עלולה למוטט את תהליך השלום, המהווה מרכיב מרכזי בביטחון ישראל מאז שלהי שנות ה-70.

הצורך למנוע את התוצאות השליליות האלה מחייב לא רק מינון נכון של פעילות מערכת הביטחון של ישראל, אלא גם המשך המאמצים למניעת פרובוקציות מצד גורמים קיצוניים באוכלוסייה היהודית, הן בשטחים והן בישראל גופה. העיקרון הזה מחייב הידברות מתמדת בין הממשלה וזרועות הביטחון לבין ראשי ההתיישבות היהודית בשטחים ופעילות מודיעינית רצופה בקרב הקבוצות הקיצוניות בישראל.

במקביל לטיפול באלימות, על ממשלת ישראל להתכונן לחידוש המשא-ומתן המדיני עם הרשות הפלסטינית. במסגרת הזאת, ובמקביל להפעלת אמצעי לחץ, שתכליתם להביא להפסקת האלימות הפלסטינית, על ישראל לנקוט צעדים – כמו שחרור אסירים ופתיחת המעברים – אם תיפסק האלימות. המהלכים החיוביים האלה יידרשו לשם שיקום האמון ההדדי, כרקע לכל ניסיון לשוב לאפיק ההידברות המדינית.

על ישראל להתנות את חידוש המשא-ומתן המדיני בהצטברות ראיות משכנעות לכך, שהרשות עושה מאמצים אמיתיים למניעת האלימות. ההתניה הזאת מחויבת המציאות לא רק כאחד מאמצעי הלחץ על הרשות, אלא

בעיקר מתוך הכרה, כי לא ניתן יהיה ליישם הסדר מדיני ללא שיקום האמון ההדדי בין הצדדים. האמון הזה נפגע קשות כתוצאה ממעשי האלימות בשטחים, ושיקומו לא ייתכן כל עוד נמשכת האלימות.

כאשר יבשילו התנאים לחידוש המשא-ומתן המדיני, יש למקדו בניסיון להגיע להסכם קבע חלקי עם הפלסטינים. זאת, מכיוון שהסכם קבע מלא עם הפלסטינים, כפי שניסתה ממשלת ברק להשיג, התברר כבלתי אפשרי כל עוד דבקה ההנהגה הפלסטינית בעמדותיה, בעיקר בנושא זכות השיבה. אם הפער שנותר בין עמדות הצדדים בתקופת ממשלת ברק לא איפשר השגת הסכם קבע, על אחת כמה וכמה לא יתאפשר הדבר בעת כהונתה של הממשלה החדשה, בראשות אריאל שרון, הכוללת נציגי מפלגות הידועות בעמדותיהן הנוקשות כלפי הפלסטינים.

ואולם, על הממשלה להביא בחשבון, כי קצה נפשם של הפלסטינים בהסכמי הביניים. הפלסטינים רואים בהסכמי הביניים אמצעי ישראלי למנוע מהם את מימוש מטרותיהם, כאשר כל הסכם ביניים אינו אלא הסכם ליישום חלקי של הסכם הביניים הקודם. סביר להניח אפוא, שהפלסטינים יסרבו לנהל משא-ומתן על הסכם ביניים נוסף, ולכל היותר ישובו לתביעתם, כי תיושם פעימה שלישית נרחבת, כפי שלהבנתם הובטח להם במסגרת הסכמי הביניים.

עם זאת, אין לשלול על הסף את האפשרות, שהפלסטינים יסכימו לנהל משא-ומתן על הסכם ביניים נוסף, עתה כשברור לחלוטין, כי לא ניתן להגיע להסכם קבע. מבחינתה של ישראל, הסכם ביניים נוסף, כמו גם פעימה שלישית נרחבת, יהיה כרוך בחסרונות, שהיו כרוכים בתהליך אוסלו מראשיתו: הפלסטינים יזכו בשליטה נוספת בשטח בלי שהצדדים

יתקרב לסיים הסכסוך ביניהם.

במציאות שבה לא ניתן להגיע להסכם קבע מקיף, וספק אם הסכם ביניים נוסף יהיה קביל על הפלסטינים, יש לרכז את המאמץ בפתרון הסוגיות, שבהן הפערים בין עמדות הצדדים ניתנים לגישור: הקמת המדינה הפלסטינית והצעדים שיינקטו למימוש ריבונותה; מיקום הגבול בין שתי המדינות וקביעת פרטי משטר הביטחון שישורר ביניהן; עתידה של ההתיישבות היהודית בשטחים. הסכם זה יהיה בבחינת הסכם קבע חלקי: כמה ממרכיבי הסכם הקבע ייושבו במסגרתו, אך לא כולם. ההסדר יהווה מעין הסכם שלום. הוא יכלול התחייבות של הצדדים להגיע לפתרון בדרכי שלום לגבי הסעיפים הרגישים יותר של הסכסוך – ירושלים והפליטים – ויתווה קווים להמשך ההידברות בנושאים הרגישים האלה.

יש לנהל את המשא-ומתן להשגת הסכם קבע חלקי תוך גילוי רגישות לקשיים המרובים הכרוכים גם בחלופה הזאת. יהיה קשה מאוד לקבוע את הגבול בין שתי המדינות במנותק מהסדר סוגיית ירושלים, וההסכם הזה יחשוף את ישראל לחולשה הבסיסית של תהליך אוסלו: ישראל תאבד את הקלף הטריטוריאלי לפני שהסוגיות הרגישות ביותר, שבהן מותנה סיום הסכסוך – ירושלים והפליטים – יבואו על פתרון.

בכל מקרה, על ישראל להפיק את הלקחים מניסיון תהליך השלום כפי שנוהל עד עתה. יש לזכור, כי לא ניתן יהיה לשקם את האמון ההדדי הדרוש להתקדמות נוספת בתהליך השלום בלא שהצדדים יקיימו את מרכיבי ההסכמים שנחתמו עד עתה כרוחם וכלשונם.

כמו כן, יש להקפיד על כך, שהפלסטינים ימלאו אחר התחייבויותיהם באשר לכמויות כלי הנשק, לכללי השימוש בהם ולמספר נושאי הנשק המותרים, וכן לעמוד על כך, שתופסק ההסתה הפרועה נגד ישראל באמצעי התקשורת ובמוסדות הדת. במקביל, על ישראל יהיה לקיים את התחייבויותיה בנושא שחרור האסירים, ולהימנע מהרחבת מפעל ההתנחלויות, הנתפס בעיני הפלסטינים כמנוגד לרוח הסכם אוסלו בהנציחו את שלטון הכיבוש הישראלי.

על ישראל להיערך לאפשרות, שלא ניתן יהיה לממש אף אחת מן החלופות להסדר מוסכם עם הפלסטינים. במקרה זה, יש לבדוק בחיוב אפשרות יישומה של הפרדה חד-צדדית חלקית. זאת, במיוחד אם תגובת הפלסטינים למבוי הסתום תהיה הכרזה על הקמתה של מדינה עצמאית. יישומה של ההפרדה יחייב את הממשלה לזיום את המהלכים הבאים:

א. קיום הידברות פנימית בין כל מרכיבי הקואליציה, שיהיו מוכנים לתמוך במהלך, שמטרתו שרטוט קווי ההגנה עליהם ניתן לגבש הסכמה לאומית רחבה; ב. הסגת התיישבויות הנמצאות מעבר לקווים האלה; ג. הערכות צה"ל לאורך הקווים החדשים.

להפרדה החד-צדדית החלקית תהיה מטרה מוגבלת: קיצור קווי ההגנה כדי להפחית את העסקתו של צה"ל בהגנה על מתיישבים בהתנחלויות קטנות ומבודדות ובצירי הגישה הארוכים אליהם. בניגוד לנסיגה החד-צדדית מלבנון, המהלך המוצע לא יזכה בלגיטימציה בין-לאומית, וכל תכליתו תהיה לשפר את יכולתו של צה"ל להעניק ביטחון במחיר מצומצם יותר. בד-בבד, אין להתעלם

מחסרונותיה של החלופה הזאת: ייתכן מאוד, שהיא תיתפס בעיני הפלסטינים כנסיגה ישראלית תחת לחץ, ותעודד אותם להמשיך את מעשי האלימות, ואולי אף להגבירם; היא תהיה חשופה לפגמים המבניים של תהליך אוסלו, בכך שתהיה פרק נוסף במסכת נסיגות, שאינן מובילות בהכרח לסיים הסכסוך; ולבסוף – במישור הפנימי, ייתכן שהניסיון לשרטט קווים שאליהם תיסוג ישראל באורח חד-צדדי יתגלה כמהלך מפלג יותר מאשר המשך המדיניות הקיימת, שמשמעותה הגנה על כל היישובים היהודיים, שהוקמו בשטחים ועל כל צירי הגישה אליהם.

מהניתוח לעיל עולה, כי בהתחשב במציאות שהתפתחה בשטחים ובהרכבה של הממשלה החדשה בישראל, תיאלץ הממשלה לכלכל את מעשיה בתחום היחסים עם הפלסטינים במסגרת שולי תמרון צרים. ייתכן אפוא, שהיא תוכל להשיג לכל היותר הרגעה יחסית של השטח באורח שיאפשר את שיקום האמון ההדדי בין הצדדים ויצירת תנאים נוספים לקראת משא-ומתן עתידי, ובראשם השגת התאמה חדשה של ציפיות הצדדים.

אולם, ספק אם ניתן יהיה להרגיע את השטח תוך הסתמכות על התשת הפלסטינים בלבד ובלי שתוצג בפניהם חלופה מדינית סבירה. לפיכך, בד בבד עם ניסיון לחדש את המשא-ומתן המדיני עם הפלסטינים – גם אם במסגרת שולי תמרון צרים – על ישראל להיערך לעימות מתמשך עם הפלסטינים על כל המשתמע מכך, במיוחד בתחום חיזוק זרועות הביטחון והכנת דעת הקהל הפנימית. במקרה הזה היעד החשוב ביותר של מדיניות הממשלה יהיה להכיל את העימות, ולעשות

כל מאמץ למנוע את הסלמת המאבק בפלסטינים לכלל עימות אזורי.

לבסוף, על הממשלה החדשה בישראל להיערך גם לאפשרות, שמוסדות הרשות הפלסטינית יתמוטטו. ההתפתחות הזאת אפשרית הן כתוצאה מהלחץ המצטבר מהמלחמה הכלכלית שנוקטת ישראל במטרה להביא להפסקת האלימות והן כתוצאה מהתהליכים פנימיים, העלולים להתפתח בשטחי הרשות ללא קשר למעשיה של ישראל. המשמעות של התמוטטות הרשות היא, שישראל תיאלץ לנהל את ענייניה עם הפלסטינים בלי כתובת שאליה תוכל לפנות, והניסיון הזה עלול להתגלות כמסובך אף יותר מזה שבו התנסתה ישראל בלבנון.

ערביי ישראל

מניעת קרע בין הרוב היהודי למיעוט הערבי בישראל הינו יעד בעל חשיבות אסטרטגית ראשונה במעלה. על אף שנושא מעמדם של ערביי ישראל ויחסם אל המדינה הינו לכאורה נושא פנימי, הרי שחשיבות הטיפול בו נובעת גם מהיותו חלק מהסוגיה הפלסטינית בכללותה. זאת, לנוכח היחס המורכב וההדוק בין הפלסטינים תושבי מדינת ישראל ואחיהם שבשטחי הרשות הפלסטינית.

בקרבת תושביה הערבים של ישראל רווחות שתי מגמות עיקריות: האחת – חותרת להשתלבות מרבית במדינה תוך הפקת הרווחים של ההשתלבות הזאת, בייחוד במישור הכלכלי. המגמה השנייה חותרת להשוואת מעמדו הפוליטי-חוקי של המיעוט הערבי לזה של הרוב היהודי תוך הכרה בו כמיעוט לאומי, הזכאי לאוטונומיה תרבותית,

וכן חותרת לשינוי הגדרתה של ישראל מ"מדינת העם היהודי" ל"מדינת כל אזרחיה".

המדיניות שתנקוט ממשלת ישראל כלפי המגזר הערבי תשפיע על יחסי הכוחות בין הדוגלים בשתי המגמות הללו. במסגרת הזאת יש להבטיח את יישומה המלא של תוכנית החומש לשיפור מצבו של המגזר הערבי, כפי שגובשה מחדש בידי השר מתן וילנאי בשלהי כהונתה של ממשלת ברק. נוסף על כך, יש לבחון את אפשרות יישומם של מהלכים

במקרה שהחיזבאללה ייזום הסלמת מעשי האיבה בגבול הצפון, יש לשקול תגובה ישירה נגד סוריה.

נוספים, שתכליתם אפליה מתקנת לשם שיפור מצבם של ערביי ישראל. זאת, תוך הידברות מתמדת עם המנהיגות הרשמית והלא-רשמית של הציבור הערבי ועריכת ביקורים תכופים של שרי ממשלת ישראל והעומד בראשה ביישובים הערביים שלא במסגרת מסעות הבחירות. בתוך כך, יש להיוועץ בהנהגת הציבור הערבי בכל הקשור להשלכות שיש לתוכניות הלאומיות השונות (כגון תוכניות המתאר וכביש חוצה ישראל) על המגזר הערבי. על הממשלה החדשה לשים דגש מיוחד על

שילוב מספר רב ככל הניתן של אזרחיה הערבים בשירות הציבורי – כולל בחברות הציבוריות הגדולות – ובמסגרות אחרות של הממסד השלטוני בישראל.

בהמשך, על הממשלה יהיה לנסח תוכנית פעולה לטווח של עשר שנים, שתגדיר את הצעדים שאותם יש לנקוט לשיפור מצבו של המגזר הערבי מעבר לתוכנית החומש שעובדה לאחרונה. יש לעגן את התוכנית הזאת בחוק, שיבטיח הקצבה רב-שנתית, כדי שמימושה לא יהיה מותנה בתוחלת החיים של הממשלה החדשה. ליישומה, יהיה צורך בהקמת מנהלת ביצוע למגזר הערבי, שבה יהיו חברים כמה שיותר אנשי מקצוע מקרב ערביי ישראל. מנהלת הביצוע תיישם הסדר קרקעות מקיף, תוך שימת דגש מיוחד על אזור הנגב, ותקדיש תשומת לב לטיפול בבעיית הפליטים הפנימיים. בהקשר הזה, חשוב לא פחות, שהממשלה החדשה תנסח לעצמה שורה של עקרונות "אל תעשה". בראשה של הרשימה הזאת תהיה הימנעות מוחלטת מהפקעות נוספות של קרקעות ושתילת "יישובי כוכבים" בין הכפרים והיישובים הערביים החסרים עתודות קרקע. כמו כן, על הממשלה יהיה לדאוג לכך, שפתרון הבעיה הפלסטינית לא יבוא על חשבונם של ערביי ישראל, למשל, הקצאת שטחי אימונים על חשבון יישובים ערביים ותושביהם.

סוריה ולבנון

על ישראל להביע את נכונותה לחדש את המשא-והמתן עם סוריה על בסיס העמדות שהציג הנשיא קלינטון בפני הנשיא חאפז אסד בעת פגישתם באפריל 2000 בז'נווה. אולם, בכל מקרה, אין לעשות זאת על חשבון הניסיון

לקדם את תהליך השלום הישראלי-פלסטיני. במקביל, על ישראל להיערך לאפשרות, שסוריה תעדיף את המשך הסטטוס-קוו בעתיד הנראה לעין, הן מתוך ההנחה, שלא סביר שממשלת שרון תהיה נכונה להסכם שלום בתנאים הקבילים על סוריה, והן לנוכח האפשרות, שחידוש המשא-ומתן עם ישראל – במיוחד כל עוד נמשכת האלימות בשטחים – תצטייר בעולם הערבי כבגידה בעניין הפלסטיני.

על ישראל להיערך גם לקראת האפשרות שארגון החיזבאללה וגורמים אחרים בלבנון ינסו להסלים את פעולות הטרור נגדה. המענה של ישראל לאיום הזה חייב לאזן בין גורמים ושיקולים סותרים. חשוב לקיים את יכולת ההרתעה של ישראל על אף הקשיים המבניים הכרוכים בייצוב הרתעה נגד לחימה בעצימות נמוכה. יש להקפיד, שתגובתה של ישראל תישאר מחושבת כל עוד פעילותו של החיזבאללה מוגבלת לגזרת הר דוב. כמו כן, כל עוד ישראל מתמודדת עם האלימות הנמשכת בשטחים, יש להימנע ככל האפשר ממעשים שילבו את פתיחתה של חזית שנייה לאורך גבול הצפון.

עם זאת, במקרה שהחיזבאללה ייזום הסלמת מעשי האיבה בגבול הצפון, הן בהרחבת גזרת ההתמודדות והן במגוון אמצעי-הלחימה שבהם יעשה שימוש, יש לשקול תגובה ישירה נגד סוריה, המעניקה את חסותה לפעילות הארגון. דפוס התגובה הזה יעביר את ההתמודדות מגזרת גבול הצפון, שמאוכלס בישובים משני צדדי, ושבסופה ישראל מנחיתות ברורה, לגזרת ההתמודדות הצבאית בין סוריה לישראל, שבה יש לישראל יתרון

בולט. ראוי, כי יישומה של התגובה הזאת יהיה הדרגתי: תחילה תגובה קשה בלבנון, שתכליתה הפעלת לחץ לבנוני על דמשק; לאחר מכן, תגובה נגד יעדים סוריים בלבנון; ולבסוף, אם הצעדים האלה לא יביאו לבלימת ההסלמה, יש לפעול נגד יעדים בשטחה של סוריה.

יחסי ישראל-ירדן

על ממשלת ישראל לפעול לחיזוק הממלכה ההאשמית, במיוחד בתחום הכלכלי. ירדן יציבה וחזקה, המקיימת יחסי שלום ושיתוף-פעולה עם ישראל, הינה נכס אסטרטגי ראשון במעלה עבורה. זאת משום שליציבותה של ירדן ולמחויבותה להסכם השלום עם ישראל ולשיתוף-פעולה עימה יש כמה יתרונות בולטים – הקשורים זה בזה – לביטחונה הלאומי של ישראל: הראשון, ירדן מהווה חיץ, לפחות חלקי, בין ההתפתחויות בזירת עיראק-איראן לבין הנעשה בסביבתנו הקרובה. השני, ככל שיגדל ביטחונה של ישראל ביציבותו של החיץ הירדני וביעילותו, כך תפחת תלותה באחידות בשטחים שאותם תובעת הרשות הפלסטינית לעצמה כתנאי ליישוב הסוגיה הטריטוריאלית, במיוחד בבקעת הירדן. כך, ככל שקשרי ישראל-ירדן יהיו אמיצים יותר, וככל שירדן תהיה עמידה יותר בפני לחצים חיצוניים, תוכל ישראל להיות נדיבה יותר במשא-ומתן שהיא תנהל עם הרשות הפלסטינית.

ירדן נתונה ללחצים משלושה כיוונים. הראשון שבהם, מצבה הכלכלי של ירדן קשה, וניכרת בה אכזבה רבה מרווחי השלום המעטים עם ישראל. המצב הזה החמיר מאז פרץ גל האלימות האחרון בשטחים. השתקפות האלימות בתקשורת הבין-לאומית הביאה

לקריסת התיירות לירדן, ויצרה אווירה המחבלת בכל רצון להשקעות פרטיות גדולות בכלכלה הירדנית.

הכיוון השני – האלימות בשטחים והאופן שבו משתקפים בתקשורת הערבית צעדיה של ישראל למיגור האלימות, עוררו את האוכלוסייה הפלסטינית בירדן להפגנות מחאה נגד ישראל וארצות-הברית – שתי מדינות שעניין מקיים הממשל הירדני קשרים הדוקים. ההפגנות, הישירות או העקיפות, הן בבחינת קריאת תיגר כלפי בית המלוכה.

הכיוון השלישי – האלימות הגבירה את האיום הדמוגרפי שחשה ירדן. כבר עתה מקשים הסגרים והכתרים על פלסטינים השוהים בירדן לשוב לבתיהם שבשטחים. הירדנים חוששים, שהגברת הלחץ הכלכלי על האוכלוסייה בשטחים תגרום לפלסטינים רבים לעבור לירדן ולהישאר בתחומה. כך ייפגע עוד יותר המרקם החברתי-פוליטי העדין בירדן.

מכאן נובעים שלושה ציוויים למדיניותה של ישראל. ראשית, עליה לפעול לחיזוק כלכלתה של ירדן בכל דרך אפשרית. זאת, הן בתחום הסיוע הישיר שישראל יכולה להגיש לירדן, הן בתחום יכולתה להפעיל את השפעתה לטובת גידול משמעותי – הישיר והעקיף – בסיוע האמריקני לירדן, והן בתחום הפנימי: הסרת המגבלות הביורוקרטיות והאחרות על מסחר של ירדנים לסחור עם ישראל, ובמיוחד עם הרשות הפלסטינית. המגבלות האלה נובעות בחלקן מאינטרסים סקטוריאליים צרים, וחלקן מבוססות על טיעונים ביטחוניים. בתוך כך יש לשקול הקמת גורם ממשלתי מיוחד, שכל תפקידו יהיה לפעול להסרתן של המגבלות האלה.

שנית, על ישראל לנהל את מדיניותה למיגור האלימות בשטחים תוך צמצום ההשפעות השליליות של הצעדים הננקטים על יציבותה של ירדן, ומכאן – על יציבות היחסים האסטרטגיים שנקמו בין ישראל וירדן במשך שנות ה-90.

הציווי השלישי: בעת ניהול המשא-ומתן המדיני מול הרשות הפלסטינית על ישראל יהיה לזכור, כי הקמת מדינה פלסטינית בת קיום – שתהווה מוקד משיכה כלכלי לפלסטינים – תפחית את הלחץ הדמוגרפי על הגדה המזרחית ותגביר את יציבותה של ירדן, שהינה, כאמור, יעד אסטרטגי ראשון במעלה של ישראל. במובן הזה, שגשוגה הכלכלי של המדינה הפלסטינית שתוקם ישרת את צרכי הביטחון של ישראל.

יחסי ישראל-מצרים

יש לשקוד על טיפוח יחסי ישראל-מצרים על אף הקשיים הרבים הכרוכים בכך. זאת, תוך הפגנת הכרה בחשיבותה של מצרים ובמעמדה כמנהיגת העולם הערבי. להתנהגותה של מצרים נודעת חשיבות מיוחדת על רקע האלימות בשטחים בחודשים האחרונים. לצד פעילות להשבת שגריר מצרים בישראל למקום כהונתו, על ישראל להביע הערכה לתפקידה המוביל של מצרים כמונעת הסלמה באזור.

חשוב מאוד להגיע להידברות פורייה עם שר החוץ החדש של מצרים, שיתמנה לאחר שעמרו מוסה, שר החוץ כיום, ייכנס לתפקידו החדש כמזכ"ל הליגה הערבית. זאת, במיוחד באשר להמשך התנהגותה של מצרים בזירה הבין-ערבית. יש לפעול לכך שהליגה, תחת שרביטו של המזכ"ל החדש, לא תהווה במה לאימוץ גישה מיליטנטית בין-ערבית נגד ישראל.

במסגרת המאמצים לשיפור היחסים בין שתי המדינות, על ישראל ליזום הידברות מקיפה עם מצרים באשר לחילוקי הדעות ביניהן. חשוב במיוחד שנציגי שתי המדינות יאתרו את עיוותי התפיסה ואי-ההבנות ביניהן, ויציעו דרכים לצמצום של העיוותים האלה. ייתכן, שהידברות מקיפה עם מצרים תחייב גם התייחסות לנושאים המדאיגים את מצרים, ובראשם הפוטנציאל הגרעיני של ישראל. במסגרת ההידברות הזאת תוכל ישראל להביע

על ישראל לפעול להידוק שיתוף-הפעולה הביטחוני עם ארצות-הברית. אולם, עליה להימנע מניסיון לקבע את מערכת היחסים הביטחוניים במסגרת ברית הגנה.

הצבאית, במיוחד בתחום האסטרטגי. במסגרת הזאת, על ישראל להבהיר, כי עדיף להמשיך לקיים את משטר הסנקציות המופעל כלפי עיראק – על אף הכרסום שחל בו לאחרונה – על פני ויתורים נוספים שייעשו בתחום הזה כתמורה לנכונות עיראק לאפשר את כניסת פקחי UNMOVIC לתחומה. זאת מתוך ההערכה, שהסנקציות מהוות כלי אפקטיבי יותר לבלימת שאיפותיה של עיראק לשקם את יכולתה הלא-קונוונציונלית בהגבילן את סך המשאבים העומדים לרשותו של צדאם חוסין. במקביל, על ישראל לעמוד על כך, שלא יחול כל כרסום במנדט UNMOVIC ובהסדרים שיאפשרו את פעילותו בעיראק. זאת, מתוך הנחה, שעדיף כי לא תותר פעילותו של הגוף בתוך עיראק על פני האפשרות שהוא יפעל באורח חלקי, ויקנה ביטחון מזויף, כאילו פעילותה של עיראק בתחומים הרגישים נמצאת תחת פיקוח.

איראן

כל עוד לא יחול שינוי מהותי באידיאולוגיה של המשטר בטהראן הרואה בישראל גורם לא-לגיטימי, על ישראל להתייחס להצטיידותה של איראן בנשק לא-קונוונציונלי כאל איום אסטרטגי. בהתאם לכך, על ישראל לפעול למניעת – או לפחות לעיכוב – תהליכי הצטיידותה של איראן באמצעי-לחימה לא-קונוונציונליים. זאת, תוך הפעלת אמצעי השפעה למניעת זליגה של טכנולוגיה וחומרים רגישים לאיראן מצפון-קוריהא, מחבר העמים וממקורות אחרים.

במקביל, על ישראל לראות בסיועה של איראן לארגוני טרור באזורנו – ובכלל זאת

את הבנתה לדאגתה של מצרים בנושא, תוך הבהרה, שכל עוד נשקפים לישראל איומים היכולים להפוך לקיומיים, אין ביכולתה של ישראל לוותר על אמצעי ההרתעה האסטרטגית שברשותה.

עיראק

על ממשלת ישראל לקיים הידברות עם ממשל בוש ועם מדינות מערביות נוספות, ובראשן בריטניה, בדבר הצעדים שאותם יש לנקוט לבלימת האפשרות, שעיראק תשקם את יכולתה

הספקת נשק ותחמושת לחיזבאללה – משום איום אסטרטגי עליה. זאת, במיוחד לנוכח הפוטנציאל הטמון בפעילות החיזבאללה להביא לכלל התנגשות צבאית בין ישראל לסוריה, ואף לכלל התמודדות צבאית כוללת באזור.

עם זאת, על ישראל להכיר בכך, שביגוד לעיראק, הפגינה איראן עד עתה - גם תחת משטרו של חומייני - רגישות למחיר, שבאה לידי ביטוי בהימנעות מהסתבכות בהרפתקאות מסוכנות ומטעויות אסטרטגיות קשות. כמו כן, על ישראל להכיר בכך, שיחסי ישראל-איראן מאז המהפכה רצופים חשדות הדדיים, וכי הצהרות שונות של ישראל נתפסו על-ידי איראן כמאיימות על ביטחונה הלאומי. לפיכך, על ישראל להימנע ממעשים ומהצהרות, שיהפכו את איראן מסיכון (risk) ומאיום (threat) לאויב. חשוב במיוחד להימנע מהכרזות, שלפיהן ישראל נמצאת במסלול התנגשות עם איראן.

בד בבד, יש לחתור להידברות עם איראן באפיקים לא-פורמליים, שתכליתה צמצום החשדות ההדדיים ומניעת היווצרותן של טעויות בהערכה. כמו כן, על ישראל להימנע מהסתייגות מניסיונותיה של ארצות-הברית להגיע לכלל הידברות עם איראן. זאת, אם ממשל בוש יעמוד על התנאים שהגדיר ממשל קלינטון לשיפור היחסים עם טהראן: הפסקת פיתוח מערכות הנשק להשמדה המונית, הפסקת מעורבותה של איראן בטרור בין-לאומי והפסקת מאמציה של איראן להכשיל את תהליך השלום.

תפוצת אמצעי-לחימה

לא-קונוונציונליים ובקרת הנשק

על ישראל להמשיך לפתח חבילת מענים לאיום

הטמון בהצטיידות בטילים בליסטיים ובאמצעי-לחימה לא-קונוונציונליים במזרח-התיכון. חבילת המענים כוללת: א. צעדי מניעה, הכוללים הפעלת אמצעי השפעה – ישירים ועקיפים – כלפי ספקי נשק, טכנולוגיה וחומרים רגישים, כדי שיימנעו מהספקת המרכיבים האלה למדינות ערב; ב. שימור אמצעי הרתעה, במיוחד בתחום האסטרטגי, כדי שיריבים בעלי אמצעי-לחימה לא-קונוונציונליים יימנעו מהפעלתם נגד ישראל; ג. פיתוח מערך הגנה אקטיבית נגד טילים בליסטיים, ובכלל זאת פיתוח מערכת ה'חץ' והצבת דגמים מתקדמים של מערכת ה'פטריוט'; ד. הקפדה על הצטיידות האוכלוסייה בערכות מגן; ה. מגוון אמצעים התקפיים, המאפשרים יכולת פגיעה במתקנים לייצור חומרים רגישים ובמשגרי טילים.

הפעלת מגוון אמצעים נגד הפצת אמצעי-הלחימה הלא-קונוונציונליים מחייבת המשך של שיתוף-הפעולה ההדוק עם ארצות-הברית בכל הרמות: החל משיתוף במידע, המאפשר התרעה בזמן אמיתי על שיגור טילים בליסטיים וכלה בפיתוח משותף של אמצעים הדרושים להתמודדות עם האיום הגובר.

כדי לשמור על כושר ההרתעה שלה, חייבת ישראל להימנע מחתימה על האמנה למניעת הפצתו של הנשק הגרעיני. במקביל, על ישראל להדגיש, שהיא שותפה ליעדי האמנה, אולם התנאים ביורה – ובמיוחד האיומים שמציבות מדינות, שאינן רואות בישראל ישות לגיטימית – מחייבים אותה להימנע, לפי שעה, מהצטרפות למשטר האמנה. כדי להוכיח, שישראל רואה עצמה כשותפה למאמצים הגלובליים למניעת הפצת הנשק הלא-

קונוונציונלי ולנורמות הבין-לאומיות, הבאות לידי ביטוי במאמצים האלה, על ישראל לשקול בחיוב הצטרפות לכל אמנה, שאינה מחבלת ישירות ובאורח משמעותי בכושר ההרתעה שלה, כגון האמנה לאיסור עריכת ניסויים גרעיניים.

יחסי ישראל-ארצות-הברית

על ישראל להמשיך ולטפח את יחסיה ההדוקים עם ארצות-הברית כמרכיב חיוני בביטחונה הלאומי. עליה לשים לב לכך, שמהלכיה בתחומים חיוניים שונים יהיו מתואמים עם הממשל האמריקני.

בתחום תהליך השלום יש להתכונן לאפשרות, שממשל בוש, על אף שאיפתו להימנע מטיפול פרטני במשא-ומתן בין ישראל לפלסטינים, ייגרר למעורבות בתהליך. זאת, לבקשת בעלות-בריתה האחרות של ארצות-הברית, ובראשן מצרים, ירדן, ערב-הסעודית ומדינות המפרץ, שיצביעו על הצורך למנוע את הידרדרות האלימות בשטחים לכלל סכסוך אזורי. לנוכח חשיבותן של המדינות האלה להשגת יעדיה האחרים של ארצות-הברית באזור – ובכלל זאת בלימתן של עיראק ואיראן – סביר להניח, שממשל בוש יהיה קשוב להפצרות האלה.

יתכן גם, שהממשל החדש בושינגטון לא יוכל לעמוד בהבטחתו לנתק בין יחסיו עם ישראל ובין נושא תהליך השלום. במציאות, יגלה ממשל בוש, כי בעיותיו במזרח-התיכון שזורות זו בזו, ומהוות מכלול אחד. עוד ייתכן, שגישתו של הממשל החדש, שלפיה יש לראות את תהליך השלום בהקשר האזורי הרחב, תובילו דווקא למעורבות מחודשת בתהליך

השלום, תוך הפעלת אמצעי השפעה על ישראל, זאת כדי להשיג את יעדיה האחרים של ארצות-הברית בזירה.

נוסף על כך, על ישראל לפעול להידוק שיתוף-הפעולה הביטחוני עם ארצות-הברית. אולם, עליה להימנע מניסיון לקבוע את מערכת היחסים הביטחוניים במסגרת ברית הגנה. המערכת הענפה הזו, שנבנתה במשך שנים, עונה באורח מיטבי על צרכיה הביטחוניים של ישראל ומאזנת בין מידת הסיוע הנדרש לבין שאיפתה של ישראל להותיר בידיה חופש פעולה כלשהו. מהלך, שתכליתו תהיה מיסוד המחויבויות של הצדדים במסגרת ברית פורמלית, יצמצם את שולי התמרון של ישראל, המוגבלים בלאו הכי, ויחדד נושאים שבהם האינטרסים של שתי המדינות אינם בהכרח זהים.

גם ללא מהלך למיסוד הברית בין שתי המדינות, על הממשלה החדשה להתכונן לאפשרות, שיווצר מתח במערכת היחסים עם ארצות-הברית. זאת, בהקשר לאמצעים שאותם נוקטת ישראל לשם טיפול באלימות בשטחים, ובכללם הסגרים, הכיתורים, החיסולים וההימנעות מהעברות הכספים לרשות הפלסטינית. אולם, סביר יותר, שמתח כזה יתפתח בסוגיה נפרדת לחלוטין: העברות טכנולוגיה צבאית מישראל למדינות אחרות. רגישותה הרבה של ארצות-הברית בסוגיה הזאת אינה קשורה למקור הטכנולוגיה, ואינה מוגבלת לאפשרות של העברת טכנולוגיה אמריקנית לגורמים אחרים. ארצות-הברית מצפה, שלנוכח הסיוע הנרחב שהיא מגישה לישראל, תתחשב ישראל באינטרסים שלה ברחבי העולם בבואה למכור טכנולוגיה צבאית

מתקדמת. זאת, במיוחד בכל הנוגע לאזורי סכסוך כמו צפון-מזרח אסיה וזירת הודו-פקיסטאן. על ישראל ליזום הידברות כנה עם הממשל החדש, כדי להפחית את אי-ההבנות בנושא הזה, כדי להסביר את הצורך של ישראל לשמור על פוטנציאל הפיתוח והייצור הצבאי שברשותה, ולבסוף, כדי להבטיח, שרגישותה של ישראל לעניינה של ארצות-הברית בתחום הזה לא תנוצל לקידום אינטרסים מסחריים של מתחרים אמריקניים.

יחסי ישראל-רוסיה

יש להקנות חשיבות רבה לטיפוח היחסים עם רוסיה, ולהימנע מכל התייחסות אליה כאל מדינת העולם השלישי. בהקשר הזה על הממשלה החדשה להביא בחשבון את שאיפתו של הנשיא פוטין לשקם את מעמדה של רוסיה כגורם מוביל במערכת הבין-לאומית ואת המשמעויות האפשריות של מהלכים שיינקטו על-ידי רוסיה, שתכליתם לשקם את מעמדה, והעלולים להשפיע על מצבה האסטרטגי של ישראל. מהלכים אפשריים כאלה הן עסקות יצוא נשק גדולות, כמו הסכם המסגרת החדש, שנחתם בין רוסיה ואיראן בראשית השנה.

על ישראל לשקול את מכלול האפשרויות הקיימות לשיפור היחסים עם רוסיה על השלכותיהן השונות. בכלל זאת, מתחייבת בחינה כוללת של משמעויות שיתוף-הפעולה הביטחוני בין רוסיה וישראל, במיוחד בתחום השבחתם את אמצעי-לחימה רוסיים לצורכי יצוא. כמו כן, יש להביא בחשבון את השינויים החיוביים החלים ברוסיה תחת הנהגתו של פוטין. לדוגמה, שיקומו של הסדר הפנימי במדינה הזאת מצמצם את סכנת דליפתם

והברחתם של חומרים רגישים בתחום הגרעיני למדינות כמו איראן ועיראק החפצות להשיגם. הממשלה החדשה צריכה לתת את הדעת להשפעות שיהיו ליחסיה של ישראל עם רוסיה על מכלול יחסיה עם ארצות-הברית ולהבין, כי שיפור היחסים עם מוסקווה לא יהווה לעולם תחליף ליחסים ההדוקים שבין ישראל וארצות-הברית. גם אם ישתפרו יחסי ישראל-רוסיה באורח דרמטי, לעולם הם יהיו חסרים את התשתית הרעיונית והערכית שבבסיס יחסי ישראל-ארצות-הברית ולא תהיה קיימת בהם השפעתה של קהילה יהודית, בדומה לזו של הקהילה היהודית רבת העוצמה בארצות-הברית.

מן הראוי, שישראל תביא את סוגיית יחסיה עם רוסיה לדיון עם הממשל והקונגרס האמריקני. זאת, כדי לצמצם את האפשרות, שארצות-הברית תנקוט מהלכים, העלולים לגרום לרוסיה להגיב באופן שיסכן את ישראל, כמו, למשל, בתחום פיתוח ההגנה נגד טילים בליסטיים. נוסף על כך, על ישראל לשקול היטב את עמדתה בהקשר ליוזמות בקונגרס האמריקני לחקיקה, שתכליתה הפעלת לחץ על רוסיה, כדי שזו תימנע מהעברות טכנולוגיה למדינות כמו איראן.

יחסי ישראל עם הקהילה האירופית, תורכיה, סין והודו

יש לשים דגש מיוחד על שיפור יחסיה של ישראל עם מדינות אירופה ובפרט עם הקהילה האירופית כישות המתהווה לכלל גורם מוביל בזירה הבין-לאומית. זאת, בהתחשב בכך, שכבר עתה אירופה היא השותפה החשובה ביותר של ישראל בתחום הכלכלי ועל רקע

המאמצים שממשלת ברק כבר עשתה בניסיון לטפח את היחסים עם מדינות אירופה. המאמץ הזה מתחייב לנוכח העובדה, שהממשלה החדשה – ובמיוחד העומד בראשה – מתקבלים במידה רבה של חשדנות באירופה. במסגרת הזאת יש לשמור על קשר עם מנהיגי אירופה, לעדכןם באורח שוטף, להתייעץ איתם ולגלות רגישות לעמדותיהם.

כמו כן, על ישראל להוסיף ולשקוד על מערכת היחסים שפיתחה עם תורכיה בשנים האחרונות. זאת, תוך הכרה בעובדה, שהמציאות הבין-לאומית שהיתה קיימת, כאשר שופרו היחסים האלה לראשונה באורח דרמטי, ומצבה הכלכלי של תורכיה השתנו מאוד מאז. בניגוד לעבר, כיום מוכנה ארצות-הברית לייצא נשק לתורכיה, וישראל ניצבת אפוא מול תחרות קשה, שבסיסה כלכלי. זאת, בשעה שמצבה הכלכלי של תורכיה יקשה על מימושן של עסקות נשק גדולות. חשיבותה האסטרטגית של תורכיה לישראל מחייבת טיפוח עסקות עימה על אף הסיכון הכלכלי הכרוך בכך.

על ממשלתה החדשה של ישראל יהיה גם לפעול לשיפור היחסים עם סין. חשוב במיוחד לתקן את הנזק שנגרם ליחסים בין שתי המדינות כתוצאה מביטול עסקת יצוא מטוסי ה'פאלקון' מישראל לסין ביולי 2000. הביטול הזה היה מלווה בכשלים שונים, גם במישור הסגנוני. חשיבותה הרבה של סין לישראל מחייבת, שראש הממשלה החדש יהיה מעורב באופן אישי בתכנון ובמימוש מהלכים, שתכליתם שיפור היחסים בין שתי המדינות. במסגרת המאמצים האלה, על הממשלה החדשה לפעול לצמצום האפשרות, שסין

תנקוט מהלכים העלולים לחבל בביטחונה של ישראל. במיוחד אמורים הדברים לגבי האפשרות, שסין תייצא טכנולוגיות רגישות ואמצעי-לחימה מתקדמים לאחת או יותר ממדינות האזור.

עם זאת, על ישראל להביא בחשבון את רגישותה הגוברת של ארצות-הברית לדפוסי שיתוף-הפעולה הביטחוני בין ישראל וסין. זאת, בשל חששה של וושינגטון מן ההשלכות הכוללות של התחזקות עוצמתה הצבאית של סין, ובמיוחד, מתוך הערכתה, שתיתכן פריצתם של מעשי איבה בין סין לטייוואן, שבהם תיאלץ ארצות-הברית להתערב כדי להבטיח את קיומה של טיייוואן. האפשרות, כי בהתנגשות

הצבאית הזאת תפעיל סין טכנולוגיה צבאית ישראלית נגד כוחות צבאיים אמריקניים, מדירה שינה מעיני אנשי הממשל והקונגרס בווינגטון ומעיני ראשי הארגונים היהודיים בארצות-הברית.

חשוב להרחיב ולהעמיק גם את יחסיה של ישראל עם הודו. לפי מקורות זרים, כבר עתה הודו היא אחד המוקדים העיקריים ליצוא נשק ישראלי, כולל מערכות מתוחכמות, כמו המכ"ם 'אורן ירוק' מתוצרת אלתא. לנוכח גישתו החיובית של ממשל בוש כלפי הודו סביר, כי היצוא הזה יעורר הרבה פחות חששות מהעברות נשק וטכנולוגיה ישראליות לסין.

סיכום

הממשלה החדשה יורשת מצב סבוך, שבמוקדו האלימות הנמשכת מצד הפלסטינים. משימתה העליונה של הממשלה היא להכיל את העימות תוך צמצום היקף מעשי האיבה עד להפסקתם המוחלטת. המשימה הזאת אינה קלה: צעדים קשים, שייתכן כי יביאו להפסקת הטרור עלולים להגביר את הסכנה, שהעימות יסלים לכלל מלחמה אזורית. מכאן עולה בבירור, שאין מרשם פשוט, אשר באמצעותו ניתן למגר את האלימות הפלסטינית באחת.

במקביל לניסיון למגר את האלימות, על ממשלת ישראל לבדוק כל אפשרות לחידוש המשא-ומתן המדיני עם הפלסטינים. זאת, על אף ששולי התמרון של הממשלה החדשה צרים: ההרכב שלה לא יאפשר ניהול משא-ומתן תכליתי על הסדר קבע, וגם סיכויי ההצלחה של משא-ומתן על הסדר ביניים, או על הסדר קבע חלקי אינם גבוהים. בלית ברירה ייתכן, שהממשלה החדשה תיאלץ להסתפק במהלך חד-צדדי מוגבל, שתכליתו קיצור קווי ההגנה, אם כי גם הנתים הזה צפוי להיות רצוף מהמורות.

בד בבד עם המהלכים שתכליתם ייצוב הזירה הישראלית-פלסטינית, על הממשלה לפעול בנחישות לשיפור מצבם של ערביי ישראל; למנוע הידרדרות בגבול הצפון; לשפר את היחסים עם ירדן ומצרים; להתוות, בתיאום עם ארצות-הברית, מדיניות שתכליתה צמצום האיומים האסטרטגיים הנשקפים לישראל מעיראק ומאיראן; להדק את שיתוף-הפעולה הביטחוני עם ארצות-הברית תוך הימנעות מניסיון לקבעם במסגרת ברית פורמלית; ולבסוף, להקנות עדיפות לשיפור היחסים עם רוסיה, הקהילה האירופית, תורכיה, סין, והודו.